مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد
دوره ۱۸،شماره ۳، ویژه نامه همایش رفتارهای پرخطر
صفحه: ۱۸۳-۱۷۹

Journal of Shaheed Sadoughi University of Medical Sciences
High Risk Behavior Conference,Vol.18,No. 3, Suppl.1, 2010
Pages: 179-183

بررسی میزان آگاهی دانش‌آموزان پسر دبیرستانهای روستایی استان یزد از موادمخدر

زهرا پور موحد[1]، سید مجتبی یاسینی اردکانی *[2]، محمد حسین احمدیه[3]، خدیجه دهقانی[4]، زهره کلانی[5]

۱،۴،۵- کارشناس ارشد گروه پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد
۲- دانشیار گروه روانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد
۳- کارشناس ارشد گروه آمار، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد

چکیده

مقدمه: با توجه به اهمیت پیشگیری و اطلاع رسانی جهت جلوگیری از اعتیاد ضرورت ایجاب می‌کند به منظور تدوین برنامه‌های آموزشی، در ابتدا میزان آگاهی دانش‌آموزان از مواد مخدر ارزیابی شود، لذا پژوهش حاضر به منظور تعیین میزان آگاهی دانش‌آموزان پسر دبیرستان‌های روستایی استان یزد از مواد مخدر انجام گرفته است.

روش بررسی: این پژوهش از نوع توصیفی– تحلیلی بوده که به روش مقطعی انجام شده است. در این تحقیق، ۵۱۷ دانش‌آموز پسر دبیرستانی روستاهای یزد به روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای به منظور آگاهی از مواد مخدر بود که توسط خود دانش‌آموزان تکمیل گردید. در نهایت داده‌ها توسط نرم افزار SPSS ver 13 تجزیه و تحلیل شد

نتایج: نتایج حاکی از آن بود که بالاترین نمره‌ی آگاهی دانش‌آموزان پسر روستاهای یزد مربوط به تریاک با میانگین ۳/۱۷±۳/۴۷ و بعد از آن مربوط به هروئین (۲/۶۴±۱/۶۸) و حشیش (۱/۸۱±۰/۹۶) از ۸ نمره بوده و نمره آگاهی کلی نمونه‌ها از مواد مخدر ۷/۵۷±۷/۵۲ از ۶۴ نمره بوده است. ۷۰/۲ درصد دانش آموزان با فرد معتاد برخورد داشته و ۱۷/۵ درصد مورد پیشنهاد مصرف مواد مخدر از طرف دوستان قرار گرفته‌اند. همچنین در خانواده‌هایی که حداقل یک فرد معتاد وجود داشته (۷/۱ درصد) میانگین نمره آگاهی از موادمخدر و الکل (۸/۶±۱۳/۸۶) بطور معنی‌داری بیشتر از خانواده‌هایی است که فرد معتاد وجود نداشته است (P=۰/۰۰۰).

نتیجه گیری: به طور کلی آگاهی دانش آموزان در مورد تریاک بیشتر از سایر مواد بوده و وجود فرد معتاد در خانواده یا فامیل و برخورد با فرد معتاد در این آگاهی موثر بوده است. یافته‌های این پژوهش می‌تواند مورد توجه مسئولان آموزش و پرورش قرار گرفته تا در جهت برنامه‌ریزی صحیح آموزشی به منظور پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر بویژه در نوجوانان، افزایش آگاهی و ارتقاء سلامتی آنها مورد استفاده قرار گیرد.

واژه های کلیدی: دانش‌آموزان روستایی– آگاهی– مواد مخدر– دبیرستان‌ها

* (نویسنده مسئول)؛پست الکترونیک: yassiniard@yahoo.com

[Downloaded from jssu.ssu.ac.ir on 2026-11-26]

مقدمه

اعتیاد یک مشکل اجتماعی و پدیده‌ای مخرب است که همانند سایر انحرافات اجتماعی پر ارزش‌ترین سرمایه‌های کشور یعنی نوجوانان و جوانان را به نابودی می‌کشاند. این بلای خانمان سوز سالانه سلامت میلیونها نفر را تهدید می‌کند و ویرانگری‌های ناشی از آن زمینه ساز سقوط بسیاری از ارزش‌ها و معیارهای اخلاقی است(۱).

دوره‌ی دبیرستان دوره‌ای بحرانی برای کسب عادات مربوط به سلامتی و انتخاب روش زندگی است(۲). نتایج تحقیقات بیانگر آن است که مخاطره آمیزترین دوران زندگی از نظر شروع مصرف مواد مخدر دوره‌ی نوجوانی است. تلاش جهت کسب هویت فردی و اجتماعی، لذت جویی، کاهش اعتماد به نفس و کمبود مهارتهای لازم جهت ارتباط با دیگران، نوجوان را مستعد سوء مصرف مواد مخدر می سازد و کسب آگاهی موجب تغییر در فرآیند فکری و نهایتاً عملکرد نوجوان می‌شود(۳).

متأسفانه کشور ما به علت هم جواری با دو کشور تولید کننده ی اصلی مواد افیونی در جهان یعنی افغانستان و پاکستان آسیب پذیری بیشتری در این زمینه دارد(۴) و نوجوانان و جوانان بیش از سایر گروههای سنی در معرض خطر اعتیاد هستند چرا که درصد اعتیاد در ایران در این سنین بالا می‌باشد(۵).

با توجه به موقعیت استراتژیک شهر یزد و قرار گرفتن آن در مسیر عبور کاروانهای بین‌المللی قاچاق و در دسترس بودن مواد مخدر و تأکید بر این نکته که شروع سوء مصرف مواد اغلب به سالهای مدرسه باز می‌گردد و با عنایت به اهمیت پیشگیری و اطلاع رسانی جهت جلوگیری از اعتیاد، ضرورت ایجاب می‌کند به منظور تدوین برنامه‌های آموزشی در ابتدا میزان آگاهی دانش‌آموزان از مواد مخدر بررسی شود، لذا این مطالعه به همین منظور انجام پذیرفته است.

روش بررسی

این مطالعه یک پژوهش توصیفی – تحلیلی بوده که به روش مقطعی انجام گرفته است و جامعه‌ی پژوهش شامل دانش آموزان پسر دبیرستانی در روستاهای شهر یزد بود. در این تحقیق میزان آگاهی دانش‌آموزان در مورد مواد مخدر بر حسب ویژگیهای فردی (سن، سال تحصیلی، معدل سال قبل، شغل و تحصیلات پدر، بعد خانوار، وجود فرد معتاد در خانواده و فامیل) مورد بررسی قرار گرفته است. دانش‌آموزان در سالهای اول تا سوم دبیرستان و پیش دانشگاهی در نوبت روزانه تحصیل می‌کردند و نمونه‌ی این پژوهش بعد از بررسی مقدماتی و با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه، ۵۱۷ دانش آموز (در ۸ دبیرستان روستایی و با استفاده از لیست دبیرستانهای روستایی اداره کل آموزش و پرورش) تعیین گردید. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی سیستماتیک بوده و با توضیحاتی که به دانش‌آموزان داده می‌شد پرسشنامه توسط خود آنها تکمیل می گردید. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ی خود ساخته‌ای بود که با استفاده از منابع علمی معتبر تهیه شده، این ابزار حاوی سؤالاتی در دو بخش بوده که بخش اول مربوط به ویژگیهای فردی و بخش دوم شامل سؤالاتی در خصوص آگاهی از مواد مخدر از نظر دیدن ماده، شکل، نحوه‌ی مصرف و وجود یا عدم وجود وابستگی بوده است. جهت تعیین روایی پرسشنامه از شاخص روایی محتوا قبل از جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد بدین ترتیب که پرسشنامه در اختیار ده تن از صاحب نظران قرار داده شد تا مناسبت هر یک از سؤالات با اهداف پژوهش تعیین گردد. نمره گذاری سؤالات آگاهی بدین نحو بود که برای نام بردن مواد مخدر، ۲ امتیاز، برای دیدن آن ۲ امتیاز، داشتن اطلاع از شکل ماده، نحوه‌ی مصرف و وجود یا عدم وجود وابستگی جسمی وروحی هر کدام یک امتیاز در نظر گرفته شد. بنابراین ۸ امتیاز (از صفر تا ۸) برای هر یک از ۸ نوع ماده شامل تریاک، سوخته، شیره، هروئین، حشیش، الکل و داروهای روان گردان و سایر مواد مثل (کوکائین، LSD، ماری جوانا) داده شد. این امتیازات با هم جمع شده در صورتی که دانش‌آموزان اطلاعات کاملی راجع به همه‌ی این ۸ ماده داشتند نمره‌ی ۶۴ و اگر هیچ اطلاعی نداشتند نمره‌ی صفر می‌گرفتند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS ver 13 انجام گرفت و از جداول توزیع فراوانی و آزمونهای آماری توصیفی و استنباطی (آنالیز واریانس، کای اسکوار و تی تست) برای تحلیل استفاده گردید. پژوهشگران به واحدهای مورد پژوهش اطمینان داده بودند که کلیه اطلاعات محرمانه می‌ماند.

[Downloaded from jssu.ssu.ac.ir on 2026-11-26]

نتایج

در این پژوهش ۵۱۷ دانش آموز پسر دبیرستانی در روستاهای یزد مورد بررسی قرار گرفتند. ۳۴/۷٪ دانش آموزان در سال اول دبیرستان، ۳۳/۷٪ سال دوم، ۳۱/۶٪ درصد سال سوم و پیش دانشگاهی و همگی در دبیرستانهای دولتی مشغول به تحصیل بودند و میانگین سنی آنها ۱/۰۷± ۱۶/۵۲ سال بود. تحصیلات اکثریت پدران دانش آموزان (۴۵/۷٪) در سطح ابتدایی و شغل اکثر آنها (۳۵٪) کشاورزی بوده است. همچنین اغلب دانش آموزان (۲۷/۶٪)، در خانوادههای ۸ نفره یا بیشتر زندگی میکردند. جدول (۱)، موارد موثر در کسب آگاهی در بارهی مواد مخدر در دانشآموزان دبیرستانهای روستای یزد، بیانگر آن است که ۸۵/۹ درصد نمونهها توان نه گفتن در مقابل پیشنهاد مصرف مواد مخدر را داشته، ۷۰/۲ درصد آنها با فرد معتاد برخورد داشته و در ۳۷/۹ درصد موارد حداقل یک فرد معتاد در فامیل و در ۷/۱ درصد موارد حداقل یک فرد معتاد در خانواده وجود داشته است. همچنین در ۱۷/۵ درصد موارد پیشنهاد مصرف مواد مخدر از طرف دوستان و در ۱۳/۹درصد اعتقاد به مفید بودن مواد مخدردر افراد وجود داشت.

وضعیت آگاهی جامعهی مورد بررسی در مورد انواع مواد مخدر بدین صورت بود که آگاهی دانشآموزان از نحوهی مصرف تریاک (۶۹/۶٪) نسبت به سایر مواد مخدر بیشتر بوده. همچنین آگاهی از وابستگی جسمی و روحی دانشآموزان به شیره (۸۰/۶٪) و آگاهی به الکل (۵۷/۶٪) از بیشترین نسبت ها برخوردار بود. پس از الکل نیز آگاهی از شکل مادهی هروئین(۵۴/۳٪) و تریاک (۴۷/۸٪) بالاتر از بقیه بوده است.(جدول ۲).

جدول ۳ میانگین نمره آگاهی دانشآموزان پسر دبیرستانهای روستایی یزد در مورد مواد مخدر و الکل بر حسب نوع ماده نشان می دهد که میانگین نمره آگاهی (از ۸ نمره) در مورد تریاک (۳/۴۷±۳/۱۷) بیشتر از سایر مواد بوده و میانگین کل آگاهی از مواد مخدر ۷/۵۲±۷/۵۷ از ۶۴ نمره بوده است.

میانگین نمرهی آگاهی دانشآموزان پسر دبیرستانهای روستایی یزد در مورد مواد مخدر بر حسب وجود فرد معتاد در خانواده و فامیل نیز بیانگر آن است که در خانوادههایی که حداقل یک نفر فرد معتاد وجود دارد نمرهی آگاهی (با میانگین ۸/۶±۱۳/۸۶) بیشتر از خانوادههایی است که فرد معتاد وجود ندارد(P=۰/۰۰۰) و نمره آگاهی دانشآموزانی که در فامیل حداقل یک فرد معتاد داشتهاند (با میانگین ۸/۲±۹/۳۱) نیز به طور معنیداری بیشتر از سایر دانشآموزان بوده است (P=۰/۰۰۰) (جدول ۴). این نتیجه بیانگر آن است وجود فرد معتاد در خانواده و فامیل باعث برخورد بیشتر نوجوانان با مسئله اعتیاد و افزایش آگاهی آنها در این مورد میشود.

جدول ۱) توزیع فراوانی موارد مؤثر در کسب آگاهی دربارهی مواد مخدر و الکل

موارد موثر	تعداد	درصد
وجود حداقل یک فرد معتاد در خانواده	۳۶	۷/۱
وجود فرد معتاد در فامیل	۱۹۳	۳۷/۹
برخورد داشتن با فرد معتاد	۳۵۸	۷۰/۲
آشنایی با فرد معتاد هم سن و سال خود	۲۱۶	۴۲/۵
صحبت کردن با دوستان در مورد مواد مخدر	۳۷۴	۷۳/۵
پیشنهاد مصرف مواد مخدر از طرف دوستان	۸۹	۱۷/۵
داشتن توان نه گفتن در مقابل پیشنهاد مصرف مواد مخدر	۴۳۴	۸۵/۹
اعتقاد به اینکه مصرف مواد مخدر منافعی هم دارد	۷۱	۱۳/۹

جدول۲) توزیع فراوانی وضعیت آگاهی دانش آموزان پسر دبیرستانهای روستایی یزد در مورد انواع مواد مخدر

وضعیت آگاهی	تریاک		هروئین		حشیش		سوخته		شیره		الکل		داروهای روان گردان	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
نام بردن(درصد از کل)	۳۱۶	۶۲	۱۷۵	۳۴/۳	۱۲۴	۲۴/۳	۱	۰/۲	۳۶	۷/۱	۳۳	۶/۵	۵۲	۱۰/۲
	۱۵۱	۲۹/۶	۴۱	۸	۱۷	۳/۳	۰	۰	۹	۱/۸	۱۸	۳/۵	۹	۱/۸
دیدن (درصد از موارد نامبرده)		۴۷/۸		۲۳/۴		۱۳/۷	۰	۰		۲۵		۵۴/۵		۱۷/۳
آگاهی از شکل ماده	۱۵۱	۴۷/۸	۹۵	۵۴/۳	۳۳	۲۶/۶	۰	۰	۱۷	۴۷/۲	۱۹	۵۷/۶	۱۷	۳۲/۷
آگاهی از نحوه مصرف	۲۲۰	۶۹/۶	۹۵	۵۴/۳	۴۹	۳۹/۵	۰	۰	۲۲	۶۱/۱	۲۲	۶۶/۷	۲۰	۳۸/۵
آگاهی از وابستگی جسمی	۲۳۴	۷۴/۳	۱۱۷	۶۶/۹	۴۹	۳۹/۵	۰	۰	۲۹	۸۰/۶	۲۶	۷۸/۸	۲۸	۵۳/۸
آگاهی از وابستگی روحی	۲۳۶	۷۴/۹	۱۲۰	۶۸/۶	۷۷	۶۲/۱	۰	۰	۲۹	۸۰/۶	۲۳	۶۹/۷	۲۸	۵۳/۸

[Downloaded from jssu.ssu.ac.ir on 2026-11-26]

جدول ۳) میانگین نمره‌ی آگاهی دانش آموزان پسر دبیرستان های روستاهای استان یزد در مورد مواد مخدر بر حسب نوع ماده

نوع ماده	میانگین و انحراف معیار	Min	Max
تریاک	۳/۴۷ ±۳/۱۷	۰	۸
سوخته	۰/۰۰۴± ۰/۰۹	۰	۲
شیره	۰/۳۷± ۱/۴۴	۰	۸
هروئین	۱/۶۸± ۲/۶۴	۰	۸
حشیش	۰/۹۶± ۱/۸۱	۰	۸
الکل	۰/۳۸± ۱/۵	۰	۸
داروهای روان گردان	۰/۴۲± ۱/۴۲	۰	۸
سایر انواع مواد مخدر	۰/۲۴± ۱/۰۱	۰	۸
کل	۷/۵۲± ۷/۵۷	۰	۶۴

جدول٤) میانگین نمره آگاهی دانش‌آموزان پسر دبیرستانهای روستایی استان یزد در مورد مواد مخدر بر حسب وجود فرد معتاد در خانواده و فامیل

وجود فرد معتاد	در خانواده			در فامیل		
	تعداد	درصد	میانگین و انحراف معیار	تعداد	درصد	میانگین و انحراف معیار
بلی	۳۶	۷/۱	۱۳/۸۶± ۸/۶	۱۹۳	۳۷/۹	۹/۳۱± ۸/۲
خیر	۴۷۲	۹۲/۹	۷/۰۶± ۷/۳	۳۱۶	۶۲/۲	۶/۴۵± ۷
P-value	P=۰/۰۰۰			P=۰/۰۰۰		

بحث

بر اساس نتایج این مطالعه میانگین کل نمرات آگاهی دانش آموزان پسر دبیرستانهای روستایی یزد در مورد مواد مخدر ۷/۵۷ ±۷/۵۲ است و در مورد تریاک بیشتر از سایر مواد است(۳/۱۷± ۳/۴۷). همچنین میانگین آگاهی در مورد هروئین (۲/۶۴± ۱/۶۸) و حشیش (۱/۸۱± ۰/۹۶) پس از تریاک بالاترین رقم را به خود اختصاص داده است. این یافته‌ها را شاید بتوان به قدمت مصرف اپیوم‌ها در کشور ارتباط داد. تحقیقات دیگری نیز این یافته ها را تأیید می‌نماید(۶،۷).

بر اساس نتایج این پژوهش ۷/۱ درصد از دانش آموزان روستایی بیان داشتند که در خانواده‌های آنها حداقل یک فرد معتاد وجود دارد. همچنین ۳۷/۹ درصد آنها حداقل یک فرد معتاد در فامیل داشتند. میانگین نمره‌ی آگاهی دانش‌آموزان از مواد مخدر بر حسب وجود فرد معتاد در خانواده (۸/۶ ±۱۳/۸۶) و فامیل (۸/۲ ±۹/۳۱) معنی‌دار بوده است (P=۰/۰۰۰). این نتایج با نتیجه‌ی تحقیق Babaei Asl ، Hahn و همکاران هماهنگی دارد(۸ و۳) و بیانگر آن است که میزان آگاهی دانش‌آموزانی که خانواده‌ی مصرف کننده دارند بسیار بیشتر از دانش‌آموزانی است که خانواده‌ی آنها مواد مخدر مصرف نمی‌کنند. این آگاهی ناشی از بر خورد دانش‌آموزان با فرد معتاد و شناخت فرد نسبت به مواد است. همچنین نتایج حاکی از آن است که بین نمرات آگاهی دانش‌آموزان روستایی و معدل سال قبل، شغل و تحصیلات پدر و بعد خانوار ارتباطی وجود ندارد و همه‌ی این دانش‌آموزان به یک نسبت در معرض خطر هستند. این نتیجه شاید به این دلیل باشد که از یک طرف خانواده‌های با تحصیلات بالاتر آگاهی بیشتری به فرزندان خود می‌دهند و از سوی دیگر باورهای نادرست مبنی بر اینکه گفتگو در مورد مواد مخدر اثرات سوء بر فرزندان دارد، در

[Downloaded from jssu.ssu.ac.ir on 2026-11-26]

خانواده حاکم است. همچنین می توان گفت آگاهی داشتن به تنهایی باعث کاهش اعتیاد نمی‌شود بلکه باورهای نادرست و ضد ارزش نبودن اعتیاد گرایش به آن را افزایش می‌دهد.

Swadi معتقد است که خانواده و نحوه ی ارتباط والدین با فرزندان مهمترین عامل پیشگیری کننده از مصرف مواد مخدر در جوانان است(۹).

به طور کلی با توجه به فراوانی وجود فرد معتاد در خانواده و فامیل، پیشنهاد مصرف از طرف دوستان و اعتقاد به مفید بودن مواد مخدر باید اذعان داشت که خطر ابتلاء به اعتیاد در دانش‌آموزان بالا است و باید در این زمینه اقدامات جدی صورت پذیرد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش مبنی بر اینکه درصد قابل توجهی از دانش‌آموزان اظهار داشته‌اند که مصرف مواد مخدر می تواند مفید هم باشد، زنگ خطری در جهت سوء مصرف مواد است. می‌توان گفت که اگر مواد مخدر در دسترس باشد و مصرف آن از طرف دوستان پیشنهاد شود، همچنین اعتقاد به مفید بودن آن هم وجود داشته باشد این عوامل می‌تواند آغازی برای مصرف این مواد باشد. بنابراین مسئولان آموزش و پرورش باید در جهت آموزش پیامدهای سوء مصرف این مواد و اصلاح و تغییر رفتار دانش آموزان اقدام نمایند.

منابع

1- Azizi AR. ***Prevention and treatment of addiction***. Mashhad: Ghods Razavi; 2002: P.3-15.[Persian]

2- Rozi S; Butt Z A; Akhtar S. ***Correlates of cigarette smoking among male college students in Karachi, Pakistan***, BMC Public Health. 2007; 7: 312.

3- - Babaie Asl F. ***Evaluation of knowledge of high school students about drugs in Kerman.*** Scientific Journal of Hamadan Nursing and Midwifery Faculty,2008 16(1):18-24.[Persian]

4- Mohammadi N. ***Family health nursing***. 2nd ed. Hamadan: Hamadan University of Medical Science; 2004.P. 17. [Persian]

5- Mohammadi N. ***Assessment of related factors of regression to addiction in referents to self-referred centers.*** Scientific Journal of Hamadan Nursing and Midwifery Faculty. 2007; 15 (1):32-36.[Persian]

6- Brook U. ***Addication among high school pupils in holon and their attitudes towards drugs: a pilot study (1993-1994).*** J Tropic Pediatric. 1996; 42(3):157-7.

7- Zare Zadeh A; Heshmati F. ***An epidemiologic survey of substance abusing among senior high school students of Kerman city***. MD [Thesis]. Kerman: Kerman University of Medical Sciences; 2001.[Persian]

8- Hahn EJ, Hall LA, Rayens MK, Burt AV, Corley D, Sheffel KL. ***Kindergarten children's knowledge and perceptions of alcohol, tobacco and other drugs.*** J School Health. 2000; 70(2): 51-5.

9- Swadi H; Zeithlin H. ***Peer influence and adolescent substance abuse: A promising side?*** Br J Addic. 1988; 83(2): 153-5.

[Downloaded from jssu.ssu.ac.ir on 2026-11-26]